

دینی اوده دینه هونک ویریم رن استیک آرکولوژی موزه لری تخنل ویرکتور لک باغلا  
آیا صوفیه، ایجاب ۱۹۴۵ تاریخچه اعتباراً بزانی موزه سی اوله صه حلقه آهیکه  
بنانک ایچده بیر میدانه هیکار بیللا موزایقار، بو آئیک دکترین آرتیردین  
کی لکده آرتیریم شنده سه تودیک برصوتده بایلا و هونک صوکی آلتمایا  
نورده و هیکار آئیده ده ایکی آیا صوفیه بایب کاند و آخیر تقدی طوند و ارا  
آراستیریم و هیکار آئیده ده بو آراستیریم لری ده کدیسه باغچیده  
معماری باره لرده بونقده دره . بو آراستیریم لری ده کدیسه باغچیده  
بر آهون موزه تایی ایستیریم جه قارار دریم اوله کدیسه و نیله بیلر .  
هونک تاریخچه اونداری بیسه اولدیننده شهر ایچده بولونا و یا سه تودیک  
بر شنده بایلا و بایله جه اوده آرکولوژی ده آراستیریم لرده هیکار اوله  
ایزه لر جه براه بر آستیریم لری ده .

یوه کمال آتاتورک ایقتدارلار ایله لایسه عملدیر تخنل بویوک دوریک  
ایکری آراشده بی بوللا بو تاریخیل آئیک یقه بر ایچنده هونک  
دینا صه بیانیسه ایزه لری بیللری ایچیم دکری وار لونه بر موزه خانه کله جهک بیللری  
با هفده اردنجه طوبلا بیللری بر آستیریم بولایلا فلاخونک صوکنه  
راندل و قوجا ایچیم نایده سی و قونجه ایچیم بوده بیللری نایلا اکنده .  
اروشوخی لری

استانک موزه لری تخنل  
ویرکتور لک

*Klavuz*  
A Y A S O F Y A ~~REHBERİ~~

---

İmparatorluk büsbütün batmadan / kuvvetli ve azametli büyüklüğü üzerinde bir def'a daha tecessüm eden son Roma imparatoru Flavius Anicius Julianus Justinianus (527-565) / ismini / insanların hatırasında, eski üniversal hükümdarlığın varlığını tekrar ihya etmek için sarfettiği muazzam gayretlerden ziyade, hemen hemen bin sene bir müddetle Şarkî Roma Devletinin mağrur sembolü ve *paladiumu* olan ve bugün dahî önüde ~~büyük~~ bütün ulusların hayretle eğildikleri bir mucize eseri teşkil eden *Aya Sofya* ile yaşatmıştır. Parlak bayramların, uğultulu zafer şenliklerinin ve şa'saalı imparator tetevvüçlerinin *yoğâne şahidi* olarak geçmiş Bizans hükümdarlığından kalan / *bu yuce yapı* ~~bu~~ zamana ve insanlara galebe çalmıştır.

Mabedin başlangıcı, Augusteum'daki sarayının yanında ~~ve~~ *de* büyük makyasta bir saray kilisesi yaptırmayı tasarlayan Büyük Konstantin'e kadar uzanır. ~~ve~~

*Fakat bina* ~~ve~~ *Konstantin'in* ~~ve~~ 360 senesinde ~~ve~~ oğlu Constantius tarafından

~~ve~~ *acaba* ~~ve~~ *gömünden adı* ~~ve~~ *Mabed,* Şehrin saray ve baş kilisesi olması itibarile ~~ve~~ *dece "Büyük Kilise" (Megale Ekklesia) idi.* ~~ve~~ *ve* ~~ve~~ *ve*

felsefesinde müstakil bir mahlûk olarak gözükmeğe baş-

layan ~~(münasebet: süzme kumara oyun)~~ ve sonra

hıristiyan teologisi tarafından benimsenerek tanrının

oğlu ile bir tutulan ve tecessüm etmiş ilâhî bir vasıf

olan hikmeti ilâhî (Sophia) ya vakfedilmişti. İlk bi-

na tahta tavanlı bir Basilika ~~idi. Fakat bu~~ tanınmış

tipte <sup>uzaklaşıyor ne</sup> ~~olmayıp, ihtimal~~ "sirk şeklinde" (dromikos naos) <sup>bir plan arıyordu</sup>

~~idi~~, ya'ni, aynı devre ait Roma'da Via Appia üzerindeki

Basilika San Sebastiano'da da olduğu gibi "Apsis" yu-

varlaklığı doğrudan doğruya tuâni duvarlara bitişti-

rılmışti. Bu bina 9 Haziran 404 de, piskopos Johannes

Chrysostomus'un zorla makamından indirilmesi münase-

betile ~~bir halk toplantısı~~ <sup>erkan isyan</sup> esnasında tutuşarak üç saat

süren bir yangında harab olmuştu. Ancak uzun zaman son-

ra <sup>Terdos II zamanında</sup> tamir edilerek 415 senesi sonbaharında ikinci def'a

~~batılana kadar~~ <sup>imına as, lüsto</sup> takdis edilmiştir. Herhalde ~~ixix~~ ilkinden pek farklı

olmayan bu ikinci <sup>yapı,</sup> bina, imparator Justinian'ın ilk sal-

tanat senelerine kadar, olduğu gibi kalmıştı. Fakat

14 İkincikânun 532 de Sirk fırkalarının isyanı esnasın-

da, <sup>Sarayların bir kısmı ve Z...</sup> ~~bu~~ bütün mahalle ile birlikte temamilen kül olmuştu.

~~bu~~ Asilerin parolası Nika=(yen)! kelimesine atfen Nika

isyanı adı ile meşhur olan bu isyan, kanlar içinde bo-

zulduktan sonra, imparator derhal ~~z...~~ baş-

404  
1360  
44

Arkadius zamanında

arak sürülmesi

imına as, lüsto

harab olan yerlerin yeniden  
yapılmasına karar verdi.

~~Kurşun çarpması~~  
yapı hataları - 3 -

~~ladır.~~ Bu işin bilhassa <sup>başlığını</sup> iftehar tabiri, büsbütün yeni ve görülmemiş büyüklük ve ihtişamda inşa edilecek olan

imparator kilisesi teşkil edecekti. Justinian bu işe

(Aydm) (Söke çarında) adlarında Trallesli Anthemius ve Miletli İsidor isimindeki iki <sup>anadolulu</sup>

mimarı memur etti. Bunlar hem mühendis hem de müteah-

hid idiler. Trallesli bir doktorun oğlu olan ve riya-

zî eserlerinin bazı parçaları hâlâ mevcut bulunan An-

themius'un <sup>diğerinden</sup> ~~bir kısmı~~ daha mühim <sup>bir şahsiyet</sup> olduğu anlaşılı-

yor. Bu <sup>bilgin</sup> ~~alim~~ fizik tecrübeleri ve nazariyeleriyle de

meşgul olurdu ki, bu meşgulliyetine dair genç muasırı

müverrih Agathias hoş bir hikâye anlatır. Miletli

İsidor ise aslen riyaziyeci idi. Kendisi Arhimeses'in

eserlerinin naşiri olarak da tanınmıştı. <sup>Bir çok eski</sup> Muazzam para

ve insan sarfedilen bu inşaat bizzat imparatorun ne-

zaretinde <sup>tezelden</sup> ~~sur'atle~~ ilerliyordu. Bu <sup>yapı</sup> bina onun eseri,

fikirlerinin ve âlemi saran iradesinin ifadesi olacak-

tı. Eski kilisenin enkazı kaldırıldı, zemin yükseltildi

ve yeniden tesviye edildi. Kireç taşı bloklarından in-

şa edilmiş olan muazzam dört ayaktan başka, bütün bina

tuğladandır. Tuğlaları tedarik eden müteahhidlerin <sup>kimler oldukları</sup> tuğla-

ların üzerlerinde hâlâ göbükler damgalardan anlaşılma-

tadır. Bu damgaların içinde meselâ şunlar vardır :

Megales Ekklesias = "Büyük kilise (fabrikası)" yahud

müverrihler yazgılar bu her iki büyük mimarın yüksek deha ve geniş kariyerlerini medih ederler.



sonra kilise 24 Birincikânun 562 de ikinci def'a <sup>lakdis edildi</sup> ~~tak-~~ ~~kabul edildi.~~

### Tören

~~diş edildi.~~ Bu ~~merasim~~ münasibetile saray memurların-

dan Paulus Silentarius'un imparator ve patriğin önün-

de okuduğu bir şiir, kilisenin etraflı bir tarifini

ihativa etmesi dolayısıyla, bizce bahasız bir kıymete-

dir. İlk yapının diğer bir tarifi de Justinian'ın sa-

~~radikeli~~ ray müverrihi olan Prokop tarafından yazılmıştır.

yapısının öyküsü  
"Mukaddes Sophia binasının hikâyesi" adı ile ancak

10 uncu asırda yazılan bir üçüncü eser maalesef bu-

güne ~~katkısı~~ bile hâlâ inanılan bir çok uydurmalarla do-

ğudur. Bu eserin verdiği <sup>bilgilerden</sup> ~~malumat~~ yalnız kendi zama-

nına aid olanlara emniyet edilebilir.

Bundan sonra 869 <sup>yelina</sup> ~~senesine~~ kadar; yer sarsıntı-

si ile husule gelmiş zararlardan <sup>tekrar,</sup> bahsedilmiyor. 869 da

büyük yarım kubbede görülen muhtelif çatlaklar ise,

ertesini <sup>zil</sup> ~~sene~~ Basilius I tarafından <sup>unarıldı.</sup> ~~tamir edilmiştir.~~

Basilius II zamanındaki yer sarsıntısı 26 Birinciteş-

rin 986 da kubbenin bir kısmını mutazarrır etmişti.

Bundan sonra tekrar büyükçe <sup>unarımlar</sup> ~~tamirler~~ ancak 1317 de

Andronikus II tarafından yapılmıştır. Meselâ bu impa-

rator binaya dışardan piramid şeklinde büyük destek

duvarlar dayatmıştır. Mamafih bu koruma tertibatı kâ-

fi gelmediğinden, 31 sene ~~gile~~ kısa bir müddet sonra,

şarkî baş kemer ve kubbenin küçük bir parçası belli başlı hiç bir sebep olmaksızın 19 Mayıs 1346 da yıkılmıştır. Bu zarar ancak bir kaç zaman sonra ve bilhassa bu iş için halktan para toplanmak suretile kaldırılabilmiştir.

1 Haziran 1453 de, zaptedilen şehre muzaffer Türk orduların girdiği gün, Fatih ~~örneğin~~ Mehmed Aya Sofyada ilk namazı kendi ~~kıldırarak~~ kıldırarak suretile Bizans imparatorlarının kilisesini <sup>Törenele</sup> ~~temellük~~ temellük etti. Bundan başka cenubu şarkî minare ile şark tarafındaki <sup>(1)</sup> iki ayığı inşa ettirdi. Şimali şarkî minare, ~~İkinci Sultan~~

<sup>Beyazıt II</sup> Selimin (1566-74); garb cihetindeki iki minare ise halefi <sup>Selim II tarafından yapılmıştır.</sup> ~~Üçüncü Murad'ın~~ eseridir. İmparator Andronikus'un destek ayakları 16 inci asırda <sup>Koca</sup> Sinan tarafından yeniden <sup>örülerek</sup> ~~inşaatından~~ <sup>suretile</sup> ~~inşaatından~~ kurtarılmıştır. ~~Özellikle~~ Damın ve kubbenin bugünkü kurşun levhaları

Türk işise de ,rumca markalı Bizans işi tıpkı benzerlerine kubbenin 1894 deki tamiri esnasında tesadüf edilmiştir. Bütün binanın son esaslı tamiri 1847-49 senelerinde ~~Gul-~~

~~KAN~~

(1) Şimali şarkî köşedeki yuvarlak binaya ekseriya

"Skenophylakion" (Hazine Dairesi) ismi verilmektedir.

*Hünkâr mahfeli altına mücadif yerdan buraya merdiventli fakat bunun bir türbe olması da muhtemeldir. Kamaflık et- bir yol vardır; fakat soruları kapandı ve raflı ve büyük bir tetkikten evvel kat'î hiç bir şey denemez. Kesilmiştir.*

*iki bina arasında ki ralıda*

*Handwritten notes in Ottoman Turkish script, including phrases like 'Türk orduların girdiği gün', 'Fatih Mehmed Aya Sofyada', and 'Şimali şarkî köşedeki yuvarlak binaya ekseriya'.*





rülerek tarif edilmiştir. Bu binanın cenub tarafında,

III üncü Murad'ın fevkelâde çinilerle müzeyyen türbesi

vardır(Pl.no. 5). Bunun yanında ,daha küçük bir binada,

19 oğlu yatmaktadır ki,III üncü Mehmed cülûsunda devlet'in <sup>güya</sup> selâmeti uğruna öldürtmüştü (Pl.no.6). Bir az şarka doğru

keza çinilerle müzeyyen II inci Selim türbesi gelmektedir <sup>Kardeşlerini</sup>

(Pl.no.7) ve nihayet arkada,köşede III üncü Mehmed med-

fundur (Pl.no.8). ~~Altın işlemeli kumaşlarla örtülü basit~~

~~tahta sandukaların baş taraflarına,ölünün vaktile giydiği~~

~~gibi bir sarık konmuştur. Sandukanın iki yanında tunç-~~

~~tan birer büyük şandan ve önünde,merhumun ruhuna okunacak~~

~~kur'an için bir rahle konmuştur. (Türbeler şimdilik daha~~

~~kapalıdır. <sup>olduğundan bunlara ait fazla tafsilat bu klavuzun çerçevesi dışında kalmıştır</sup>~~

~~Mabedin evvelce beyaz mermer levhalarla kaplan-~~

~~mış olan dış tarafı (garb tarafında bu levhalardan bir kaç~~

~~tane hâlâ mevcuttur) sonradan yapılan bir sürü ilâvelerden~~

~~öbür tarafın tâyrikile tesir icra edememektedir. Gine en faz-~~

~~la tesir bırakan,Marmaradan vapurla Sarayburnu boyunca gi-~~

**Binaya giriş**

~~denken ki görülmüştür. <sup>Simdiki halde</sup>~~

Binaya giriş

Binaya dar bir geçitten girilir. Hemen methalde, <sup>hilet satılan</sup> gire bulunur, eldeki <sup>semsiyeye baston ve fotograf gibi şeylerin</sup> burada bırakılması lazımdır. Kapıdan <sup>günlüğü</sup> üzerinde İmparator Theophilus ve Michael'in ve İmpara-

torica Theodora'nın "Niello" monogramları bulunan güzel tunç

kapılar dikkate şayandır (Pl.no.9). Kapının tarihi sağ ka-

rındaki güzel asma dalı örneklerle süslü tezyini levha-

lar herhalde hellenistik-romen devrine aid bir ~~mabed~~

mabed kapısından sökülerek burada tekrar kullanılmıştır.

*8.11.1972 D. Sağ tarafındaki mihrabın Fatih tarafından yapıldığı mermi'dir.*  
Bundan sonra gelen Narteks kapısının yukarısında (Pl.no.10)

Fossati, Hazreti Meryem'in tahtı önünde Konstantin ve Jus-

tinian'ı musavver bir mozaik görmüştür ki, bu şimdi temiz-

lenerek meydana <sup>mister</sup> çıkarılmaktadır. Keza bu kapı kanatları da

tunç levhalarla kaplıdır. Vaktile üzerlerinde olan haç-

lardan bugün yalnız diklemesine olan kollar mevcuttur.

Bu kapıdan 60 metro uzunluğunda ve 10 metro genişliğindeki

iç Nartekse (Avlu) girilir. Duvarlar yerden kemerin baş-

langıcına kadar renkli kıymetli mermer levhalarla kaplı-

dır. Dikkat <sup>gözünüzü</sup> ~~bazılarını~~ bilhassa ~~bu mermerlere~~ ~~erkeniz~~ :

*Bilhassa*

Yeşil Tesalya mermeriyle vücuda getirilmiş <sup>olup</sup> bir baştan <sup>öte</sup> diğer

başta uzanan bandlar, kırmızı renkte Mısır porfiri, sarı

Numidia mermeri, eskiden "Oniks" adı verilen krem renginde

parlak güzel şark alabasteri, Frigya'da Sinada <sup>(şimdiki Şuhud Kasabası yanında)</sup> şehrinde

çıkan, eflâton <sup>renk</sup> damarlı meşhur beyaz mermer ve nihayet açık

yeşil damarlı beyaz "Karystia" mermeri. <sup>nazari dikkatimizi elbederler.</sup> (Cippoline). Bu

zikredilen son iki çeşitteki levhalar <sup>İpserya,</sup> ~~çok~~ <sup>çok</sup>

birbirlerine bitirilmişdir. <sup>ve</sup> damarları hayali, hayvan

ve insan şekilleri vücuda getirmiş <sup>etmiş</sup> <sup>atadeli işare</sup> tir. Bu kaplama yukarda,

muhtelif renkte mermer levhalardan müteşekkil (opus sec-



Büyüklüğü ve sövelerinin kıymetli madeni kaplamalarile di-  
gerlerinden ayrılan orta kapıya, eskiden saray tarafından ter-  
tib olunan alaylara mahsus olduğundan "İmparator Kapısı"

(basiliké pýle) ismi verilmişti (Pl.no.11). Kaplama, Bi-

zanslıların "Elektron" ismini verdikleri bir ~~XXXX~~ nevi

piringtendir. Kapının üst söve kaplamasının ortasında, bir

kemer içinde "Hetoimasia" denilen (ilâhî tahtın hazırlan-

ması) musavverdir: bir koltuk, bunun üzerinde açık ve içinde

İncili Yahya'nın İyi Çoban hakkındaki ayetleri yazılı (Fa-

sıl 10,9) bir kitab ve bunun yukarısında bir güvercin vardır.

Bizans sınaatında sık sık tesadüf edilen ve "akanimi selâ-

se"yi tasvir eden bu acaib sembolde taht babayı, kitab öğ-

lu, güvercin de ruhül kudüsü ifade etmektedir. Kapının yu-

karısında 1933 de meydana çıkarılan ve tahtda oturan İsa'nın

önünde diz çökmüş bir vazitte dua eden bir imparatorun

(Basilius I, yahud Leon VI) mozaiği vardır. Solda bir daire

çinde dua eder vazitte Hazreti Meryem ve sağda, elinden

tuttuğu asaya bakılırsa, bir melek musavverdir. İsa'nın

elinde tuttuğu kitabda şu kelimeler yazılıdır : "Selâmet

~~ile imparatorluk Aya Sofya kilisesine aid bir süpür mimari~~

~~parçaları bulmuştur. Bu parçalar bilahıra eski Atrium'da~~

~~teğir olunacaktır~~

اینگلیز و یونانی  
تاریخ و جغرافیا  
کتابخانه



kiben sütun ve kemerlerin ahengile ileriye doğru götürülen bakış, yan nişler tarafından tutularak "Apsis" e ~~selbedilir~~ <sup>doğru</sup> çekilir

ve buradan tekrar geri akseder. Bu bakışı hiç bir teferruat

alı koymaz. Göz mütemadiyen etrafta dolasmaya mecburdur. Sa-

bit olan yegâne nokta ~~sükunet~~ <sup>sessizlik</sup> dolu ve altın gibi parlayan

kubbedir. Daima buraya geri dönen bakış kubbenin altındaki

pencerelerden içeriye uzanan şuaların birbirlerini kat'e-

derek vücuda getirdikleri ~~ışık~~ <sup>ışık</sup> oyununa doyamaz. Bu ~~ziya~~ <sup>ışık</sup>

oyunu kubbeye havada öyle bir hayalî duruş ve semavî ha-

fiflik verir ki, Prokop'un dediği gibi, insan kubbeyi altın

zincirlerle sanki göke asılı duruyor zanneder. Binanın

içinde insan kendini dışarıya doğru ~~hududu~~ <sup>sınırı</sup> olmayan bir yerde

~~sanneder~~ <sup>sanır</sup>. Zarafetle <sup>Büyük bir beznişle</sup> meydana getirilmiş bu ~~üzere~~ <sup>in</sup> hiç bir

~~tarafında~~ <sup>tarafında</sup> inşa görülmemektedir, Her şey anlaşılmas bir tarzda

havada birbirine birleştirilmiş ve desteksiz asılı duruyor

gibidir. Ziya sanki dışardan gelmeyip, bizzat binanın içinde

doğar ve galeriler içinde, ~~sütunlar ve emporlar~~ <sup>direkler</sup> arkasında

~~hadis~~ <sup>yavaş yavaş</sup> loşluğa karışır. Bu suretle insanda, bina dahilinin

~~nasitinin~~ <sup>sonsuz</sup> olduğu ~~hiç~~ <sup>duygusu</sup> uyanır. Bu görülmemiş ~~etki~~ <sup>alan etkisi</sup> tesiri

dahiyane bir mimarî yapının beklenen ~~neticesidi~~ <sup>sonuçudur</sup>. Evvelâ <sup>المآلة</sup>

bir kaç eb'ad verelim :

İmparator Kapısından şarkî Apsisin (Mihrabın) sonuna kadar

kilisenin uzunluğu 80,9 metro, Apsissiz 74,8 metrodur. Yer-

den itibaren Kubbenin yüksekliği 55,5 metro, kubbenin tam

400 m

kutru 33 metro, yüksekliği 13,8 metrodur. Şuhalde kubbe

tam bir nısf kûrve değildir. Mimarî yapılışın izahı için

kubbe tarafından örtülen ve dört köşesinde 24,3 metro yüksek-

liğinde birer büyük ayak olan merkezî murabbadan başlamalı-

dır. Bu ayakların üzerine 31,3 metro genişliğinde ve 15,65

metro yüksekliğinde muazzam kemerler oturtulmuştur. Kemer-

lerin dört istinad nokatasından yukarıya doğru uzanan ve ke-

merlerin ~~en~~ yüksek zirvesinde ufkî istikamette birleşerek mu-

rabbayı, üzerinde kubbenin oturduđu daireye intikal etti-

~~etiketler~~  
ren ~~pendantifler~~ başlar.

~~Devaneri Sahife 15 de~~

asgular

Kubbenin iskeleti tuğladan yapılmış ~~kıvrımlı~~ 1,10 metro genişliğinde 40 kaburgadan müteşekkildir. Bunların arasında, kubbe eteklerinde kırk pencere açıklığı vardır. Üst kısımları kemer şeklinde olan bu pencereler, kaburga boşluklarını dolduran kısımlara mükemmel bir istinatgâh teşkil etmektedir. Kaburgaların yanlara olan tazyikleri dışardan ayaklarla tutulmuştur. Fakat bir de çaprazlama aşaya doğru olan tazyike karşı <sup>Kaymak</sup> ~~gerek~~ lazımdı. Bizans mimarisinin esas prensibi olan : kemer ve kubbe teşkilâtının bütün gerginliklerini kendi aralarında çarpıştırarak birbirlerini karşılıklı izale etmek, usulü işte burada <sup>assiz</sup> ~~ensalsiz~~ bir cür'etle tatbik edilmiştir. <sup>Doğu / batı</sup> ~~Şark ve garb~~ istikametine olan tazyik muazzam birer yarım kubbe ile karşılanarak, tekrar daha küçük üç yarım kubbeye taksim edilmiştir. <sup>Doğu</sup> ~~Şark~~ tarafındaki bu küçük kubbelerden ortadaki dış duvarda dışarıya doğru niş şeklinde bir çıkıntı hasıl ederek mihrab yerini vücuda getirir. <sup>Batı</sup> ~~Garb~~ tarafında böyle bir çıkıntı yoktur. <sup>güney / güney</sup> ~~şimal ve cenub~~ istikametine olan tazyik, bu taraftaki desteklerin kuvvetleştirilmesile tutulmuştur. Kendi başına birer <sup>özel</sup> ~~iz~~ teşkil eden <sup>ödevini</sup> ~~varislerini~~ görmektedirler. Bu yanda <sup>alanda</sup> ~~deh~~ ~~lizler~~ orta ~~şahada~~ <sup>gördüğümüz</sup> merkezîyet esasının aksine olarak, daha ziyade büyük bir saray te'sisatı içinde arka arkaya



Tipki alanda siranlanmış salonları andırmaktadır. Aynı orta ~~sahada~~ oldu-

ğu gibi, büyük ayak yığınlarının burada da pek az göze çarp-

tığı dikkate değer. Mimar, bu ayaklara aralıklar açmak ve

her ayağı ikişer ince dirseğe ayırmak suretile alanda ikinci ~~sahada~~ tali bir

taksimat vücuda getirmiştir. Şu halde inşa burada da gizli tu-

anitin tulmuş ve ~~binanın~~ her kısmı o suretle yapılmıştır ki, bunlar

alana yapı gereği sanki ~~sahaya~~ inşa icabı değil, belki san'atkâr tarafından sırf

keyfî olarak tevzi edilmiş bu hissini verme kibriler.

Diş duvarların yükü kemerli pencerelerle azaltılmıştır.

Pencere tepelerinin muhtelif yüksekliği duvar ~~sathını~~ yüzünü

canlandırmaktadır.

Bati Güney

~~Bati~~ duvarın iç tarafında (Pl.no.12) "opus sectile"

den mamul bir çok levhalar görülmektedir. En yukarda küçük

bir ma'bed, bunun içinde de, vaktile her halde değerli ~~kiymetli~~ bir

madenden olan bir haç vardır. Bu levhanın altında üzerinde

üç dişli bir yabeye asılı yunus balıkları musavver diğer iki

levha vardır. Bu her halde, romen paralarından ~~reskükâtından~~ tanıdığımız

eski şehir armasına işaret olsa gerek. Bonraları sık sık

yananan döşeme büyük "prokonnes iz" mermer levhalarından mü-

teşekkildir. Eski parçalara takriben ilk ayaktan itibaren te dayanışma

~~esüf~~ olunur. Hesablanarak birbirlerine bitiştirilen mermer

levhaların damarlarile vücuda getirilen güzel ve devanlı

örnek yeşil mermerden dört bandla kesilmiştir. Aya Sofya'nın

Ortaçagda

tanımında

~~Ortaçagda~~ yazılan tarifinde de zikredilen bu dört band

sembol

timsali olarak, cennetteki dört dere ile mukayese edilmiştir.

Solda ilk büyük kısımda, 11 metro derinliğinde bir sarnıcın

antın

göney bati

ağı görülmektedir. Bildiğimize göre, binenin bütün ~~garbi~~ yarı-

mı sarnıçlar üzerinde durmaktadır. Fakat bu sarnıçlar henüz

Müzeler idaresi bu hususu araştırmak müyetin dedir

tetkik edilememiştir. ~~Yarı~~ yarımın ise kaya üzerine in-

şa edilmiş olması melhuzdur. İç orta kapının solunda ve sa-

ğında mermerden birer yuvarlak büyük küp görülmektedir (Pl.no.13).

Bunların ~~III üneü Murad~~ III üneü Murad tarafından Bergama'dan ge-

dilerek Camiye konmuşlar. Bu kipler tirdikleri rivayet olunur; Fakat aslen her halde Marmara

mermerden yapılmıştır

adasından çıkmaktadır. Mahfillerin dördü (de (Pl.no.14) ~~III üneü~~

(1574-1595)

~~ve IV üneü Murad~~ tarafından ilâve edilmiştir. ~~Soldan birin-~~

~~cide meyzinin minarada okuduğu esan tekrar edilirdi.~~ Gine sol-

IV üneü (1623-1649)

daki iki mahfilin arasında IV üneü Murad tarafından yaptırı-

lan mermer kürsü görülmektedir (Pl.no.15). Yandaki yarım niş-

lerdeki Meir porfirinden 12 sütunla, büyük ayaklar arasındaki

yeşil Tesalya mermerinden mamul 8 metro yüksekliğinde büyük

direklere sayarı dikhatiler. direkler

~~sütunlara dikhatinisi çekeriz~~. Bu ~~sütunlar~~ yer sarsıntısına

karşı demir bağlarla birbirlerine bağlanmış ve çatlamama-

çenberlenmiştir.

ları için de büyük tunç kuşaklarla ~~muhafaza olunmaktadır~~. Orta çagda

tanımında direklerin

~~arasında~~ yapılan ~~makûr~~ tarif, porfir ~~sütunların~~ Baalbek ma-

bedinden, yeşillerin ~~se~~ ise Efezos'taki Diana mabedinden ge-

tirildikleridir iddia olunur. Fakat bu, ~~şaf hacriarı~~ öldürmek

*efsane*

4

*çağda ortaya aktı*  
için Ortada ~~uydurulmuş~~ bir masaldan başka bir şey olma-

makla beraber, maatteessüf bu güne kadar tutunabilmiştir. Bu *hâdiseyi*

*gerekli olan*  
daha iyi bilmesi *lazım gelen* Paulus Silentarius ise bu sü-

tunların bizzat Aya Sofya için yapıldığını anlatır ve der *oluklarının yazar:*

*teskil ettiği*  
« Ve bu büyüklük ve zarafette ve mermerinin rengârenk *türlü renk*te

*deresi* *direkler*  
çicek tezyinatı ile bu kadar parlayan ~~mermer~~ sütunlar "Molos" lar

arazisinde, ormanlık ovaların ocaklarından ~~hiç~~ hiç bir za-

man çıkarılmamıştır. » (Mısrağ 547 ve ilh....)

Bu sütunların Tesalya'da Bizanslıların Kassamboli

mermer ocaklarından gelmiş olması çok *muhtemeldir* ~~muhtemeldir~~. Başlıkla-

*yüvarlak bir çerçeve*  
rında, ~~bu daire~~ içinde Justinien ve Theodora'nın monogramları

vardır. Sıra kemerlerin üstündeki oyma asma dalı tezyinatına

*edimiz.*  
dikkatimizi ~~gösterir~~. Ön tarafta, sağda, muhtelif mermer levha-

larla vücuda getirilmiş döşeme mozaigi (Pl;no.16) orta *çağa*

*melkiyûr* ait ol *ması*, Novgorod'lu ~~Anton~~ Anton'nn *tanımına* tarifine göre (XII ~~asır~~ asır)

*Bati Doğu güneyi*  
imparatorlara burada taç giydirilirmiş. ~~Genubu~~ *çerki* ayağın

önünde Mimber görülmektedir (Pl.no.17). Kubbedeki kitabe meş-

hur : "Tanrı semanın ve dünyanın ışığıdır" ayeti olup hattat

*izzet*  
Mustafa ~~Calabi~~ Calabi'nin yazısıdır. Evvelce bu kitabenin yerinde

*tahtda oturan bir İsa tasviri vardı.* ~~En tarafta, solda görü-~~

*Sürekli*  
~~Sürekli~~ Münkâr mahfili Fossati'nin eseridir (Pl.no.18). ~~En~~ *dehliz* ~~dehlizi~~

mihrab yerile soldaki yan dehliz/ arasındaki gecitte dururdu (Pl.no.19).

Burada gimdi hâlâ, güzel çinilerle *bezenmiş* ~~müeyyen~~ bir mihrab görü-

lür. Sağ geçitte (Pl.no.20) renkli çinilerle Kâbenin resmi vardır. Vaktile mezbah ve duvar boyunca sıralanmış papas sıralarile ortada patriğin sandalyasının bulunduğu "Apsid" yerinde,şimdi Mekke istikametindeki Mihrab vardır (Pl.no.21).

Mihrabın yanlarındaki iki büyük şandani Kanunî ~~Sultan~~ Süleyman Macaristandan getirmiştir. Çini levhalarla tertib olunmuş Kelime-i Şehadet kitabesi de şayanı dikkattir. (Sol yan

برسالتی  
کاشمیر  
بویا ile  
تمار  
لان  
میس  
تیر

dehlizin methal tarafında,tunç levhalarla kaplanmış dört köşe bir mermer direk görülmektedir (Pl.no.22). Kaplamada açık bırakılan bir yerde mermerin nemi hissedildiği söylenir ve ta

Ortacağandan beri bu yere temastan mucizevi etkiler beklenir.

O zamanlar(Mucize yaratan Sen Gregor'un direği) diye anılan bu direğe şimdi "Terler Direk" ismi verilmektedir.

Sağ yan dehlizin ortasında,XXXXXXXXXXXX fevkelâde

XXXXXXXXXXXX bir tunç parmaklıkla ayrılmış ve ~~ceza~~ <sup>nefis</sup> ve estik nadide ~~ya~~ yazma Kitapları

~~muhtelif~~ ihtiva eden kütübhanedir (Pl.no.23). کتابخانه ده موزه نیک آمیجی اولیغ کونیه رساعنده تابد. اوتور سید احمد بیات آلتی.  
Kütübhanenin duvarları İznik ve Kütahya çinilerile süslenmiş-

tir. Bu dehlizin ortasında vaktile imparator mahfili ~~de~~ vardı.

Büyük ayazın <sup>doğu güneşi</sup> ~~çarub~~ tarafında (Pl.no.24),epeyce yukarda

bir el izi görülmektedir. Bazi kimseler bunun Fatih Mehmed'e,

digerleri de dev gibi bir Yeniçeriye ait olduğunu rivayet ederler. Bunlar birer uydurmadan ibaret olmakla beraber fakat bu el izinin asıl gayesi ve manası malûm değildir.

← ...

ایا خوږه ده / ایا خوږه ده / ایا خوږه ده  
 ایا خوږه ده / ایا خوږه ده / ایا خوږه ده  
 ایا خوږه ده / ایا خوږه ده / ایا خوږه ده  
 ایا خوږه ده / ایا خوږه ده / ایا خوږه ده

۴  
 ۱  
 ۲  
 ۳

۱  
 ۲  
 ۳

۱

۱

۱  
 ۲  
 ۳

۱  
 ۲  
 ۳

Üst Tabaka <sup>lar</sup> (Hyperōa, Gynaikonitis) <sup>(1)</sup>

Yalnız kadınlara mahsus olmayan üst tabakaya vaktile dış duvarın köşelerinden dört büyük yolla çıkı-

sakhi-mail  
ile yukarı  
girilen

lırdı (Pl.no.25). Bugün bunlardan yalnız üçü mevcuttur.

~~Genbu garbideki (kaybolmuştur. Bu üç yoldan) şimdi doğu güneydeki ise Madan kalkmıştır.~~

yalnız <sup>sinali garbi</sup> tarafındaki kullanılmaktadır. Bu yola

<sup>bate güney kuzeyi</sup>

Narteksten girilir ve evvelâ Narteksin üstüne <sup>Tesaduf</sup> ~~tesaduf~~ eden

kısma çıkılır. Döşemesinin ortasında "opus sectile" den

güzel bir mozaik bulunan bu yer vaktile <sup>başı ahvalde</sup> imparatoriçaya tah-

sis edilmişti (Pl.no.26). Son zamanlara kadar ise burası,

Kadir gecesini <sup>e</sup> syre gelen <sup>emebölere</sup> diplomatlara ayrılmıştı. <sup>Divanların</sup> ~~Sütunların~~

arasındaki güzel örneklerle süslenmiş tahta başlar da dikka-

te şayandır. Bütün duvar kaplamaları adam boyunca <sup>çag</sup> Ortazaman

ziyaretçilerinin yazı ve dualarile doludur. Meselâ sol gale-

rinin, orta kısmının son parmaklık levhasında (Pl.no.27) :

Patri<sup>s</sup> Theodora hazretlerine yer verin " yazılıdır. Bu

yazı ta Justinian devrinden kalmadır. Narteksin üstündeki

tabakanın <sup>güney</sup> ~~emeb~~ tarafındaki ucunda bir oda vardır. Kapının

yukarısında İsa ile Meryem'i musavvir bir mozaik mevcuttur (Pl.no.28).

(1) Bu kısımlar şimdilik ~~deha~~ kapalıdır.

gezicilere

*bakıyeleri*

*seçilebilmektedir.*

Yukarda, kemerde bir aziz tasvirinin ~~bakıyeleri~~ fark edilmek

*Doğu*

~~tedir.~~ ~~Şark~~ tarafında bu odaya bitişik odanın tavanında kenker

otundan tezyinat parçaları vardır (Pl.no.29). *Güney* Cembî gale-

~~rinin~~ orta kısmı Justinian devrinden ~~bulma~~ bir mermer kapı ile

ayrılmıştır (Pl.no.30). Burada sık sık ruhanî meclisler ve

*Batı*

sair dinî toplantılar kurulurdu. ~~Şarb~~ istikametinden beşin-

ci yeşil ~~sütunun~~ *direğin doğu güneyi* eenubu ~~şarki~~ tarafına, *(Pl.no.31)* takriben göz yüksek-

liğinde şu cümle kazılmıştır : " Rutbetlû ökümenik ~~kom~~ patrik *R*

Neilos'a (1379-89) çok ~~seneler~~ *yıllar*. Aynı dairenin *güney* ~~cenub~~ tarafın-

da, 1849 ~~senesine~~ *yılına* kadar kapalı kalan küçük bir kilise vardır.

İstanbul'un fethi esnasında bir papazın, mukaddes kapları ala-

rak burada kaybolduğu rivayet olunur. *(Pl.no.32).* *Doğudaki* ~~şarki~~ di-

reğin ~~cenub~~ *Batı güney* tarafında, yerde, ~~anın~~ Doj Enrico Dandolo'nun

( 1 Haziran 1205 de ölmüştür) mezar levhası görülmektedir.

Lâtinler 1204 de şehri bunun teşvikile zaptetmişlerdi.

Güzel oyma parmaklıklar da dikkate şayandır. Eski *Tanımlara* ~~tariflere~~

*göre* ~~nazarın~~ üst tabakanın duvarları Tevrat'tan alınma resimlerle

~~bezenmişti.~~ *Batıdaki* ~~dehlizin~~ Cembî dehlizin kubbesinde Fossati ~~de~~ bir " İdi

Hamsin " tasviri görmüştür. Üst tabakanın *tabanında* zemini bir çok yer-

de ~~çökmüştür.~~ *üntü vardır* Bir çok sütunlar iğrilmiştir. Asırların yükünün *altında*

binanın nasıl ~~mühürsüz~~ *staj* olduğu ~~burada~~ *olduğunu* ~~vasıf~~ *aparak* bir surette görmek

~~imkanı~~ *Kalıdır.*

Bibliografya

Aya Sofya kilisesi hakkında eski tarifler :

Caesarea'lı P r o k o p,Über die Bauten Justinians,Kap.1.

Paulus S i l e n t a r i u s,Ekphrasis. Tefsir ve negreden  
P.Friedlaender,Leipzig 1912.

Erzaehlung vom Bau der Hl.Sophia (Diegesis),Naşiri Th.Preger,Script.  
orig.Const.I S.75 ve ilâh.....

Novgorod'lu A n t o n,naşiri Khitrowo,Itinéraires Russes en Orient.  
I.1889.S.87 ve ilâh....

I.P. R i c h t e r,Quellen der byzantinischen Kunst geschichte,  
Wien 1897,S.12 ve ilâh.....

Tarihi mimari hakkında mühim eserler :

W.S a l z e n b e r g,Altchristliche Baudenkmale von Konstantinopel,  
Berlin 1854.

L e t h a b y and S w a i n s o n,S.Sophia,London 1894.

E.M.An t o n i a d e s,Ekphrasis tis Agias Sophias (yunanca)1907-1909.

I.E b e r s o l t,Sainte Sophie de Constantinople,Paris 1910.

c.G u r l i t t,Die Baukunst Konstantinopels,Berlin 1912.

G. A n d r e a d e s,Die Sophienkathedrale in Konstantinopel,1931.

(Kunstwissentschaftliche Forschungen 1,33 ilah....)

Th.W h i t t e m o r e ,The Mosaics of St.Sophia at İstanbul.The Mosaics of  
the Narthex,Oxford 1933.

Aya Sofyanın Türk mimarisi üzerinedeki tesirleri:

M.Charles,Hagia Sophia and the Great Imperial Mosques.Art Bulletin 12,1930.

Celal Esad.. Eski İstanbul 1323.

Evlinya Celebi Cild I.

Hadîkâtil Cevami



**Boğaziçi Üniversitesi**

**Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi**

**Kişisel Arşivlere İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tanıtı**

**Aziz Ogan Koleksiyonu**



**OGNIST0101002**